

LAICKÝ PRVEK VE SPISECH MIMOŘÁDNÉHO LIDOVÉHO SOUDU V MLADÉ BOLESLAVI

Daniela Němečková

Retribuce dodnes představuje jednu ze zajímavých a ještě stále ne zcela zpracovaných kapitol našich poválečných dějin 20. století. O aktuálnosti tohoto tématu svědčí i to, že se v současné době koná diskuzní seminář pořádaný Centrem právněhistorických studií Historického ústavu AV ČR a Právnické fakulty UK na Malé Skále ve dnech 16.–18. dubna 2015. Tématu mimořádného lidového soudnictví se věnuji již několik let, ve kterých jsem zpracovala několik dílčích studií a též i diplomovou práci, ve které jsem se snažila postihnout některé zajímavé momenty největšího mimořádného lidového soudu (dále jen MLS) u nás – pražského. Během zpracování závěrečné fáze retribuční a ohlasů na ni mě zaujala myšlenka některých předsedů MLS, kteří polemizovali nad správností rozhodnutí o zařazení soudců z lidu do rozhodovacího procesu a pokládali argumenty pro a proti využití laického prvku v běžném rozhodovacím procesu.

Původním cílem této studie mělo být přesné a statistické zhodnocení všech poradních protokolů celého MLS Mladá Boleslav. Ovšem při prozkoumání jednotlivých spisů jsem velice brzy došla k názoru, že tyto údaje nemohou být exaktně zpracovány, jelikož ve fondu chybí jednotlivé spisy, které byly patrně postoupeny okresním národním výborům (ONV) a nacházejí se v jiných fondech a jiných archivech. V některých případech byly nalezeny místo spisů pouze rozsudky a z nich opět nebylo možné vyčíst, jakým způsobem členové senátu hlasovali. Proto jsem se rozhodla zpracovat údaje ze spisů, které tyto poradní protokoly obsahovaly. Bohužel ne všechny poradní protokoly měly všechny údaje, mnohdy byly podepsány všemi soudci, ale již nebyl napsán výsledek, popř. rozhodnutí soudců bylo zapsáno jen u kolonky usnesení (ve většině případů zde bylo zaznamenáno, že byla všechna usnesení přijata jednomyslně). Z úplně vyplněných protokolů jsem mohla zjistit specifika lidového prvku, jeho přednosti a nedostatky a ověřit si tak, zda údaje ze závěrečných zpráv přednosti MLS Mladá Boleslav a vedoucího veřejného žalobce odpovídaly skutečnosti.

Psaní této studie bylo zkomplikováno absencí související literatury, proto jsem při svém výzkumu vycházela zejména z fondu MLS Mladá Boleslav uloženého v Státním oblastním archivu a fondu Ministerstva spravedlnosti uloženého v Národním archivu. Ve svém výzkumu jsem celkem prošla 83 kartonů z fondu MLS Mladá Boleslav,¹ které se týkají prvního období retribuční tohoto soudu. Prošla jsem jednotlivé spisy a rozhodla jsem se zanalyzovat relevantní informace ze zapečetěných poradních protokolů. Pro zpracování této studie jsem se rozhodla zmapovat jen činnost první retribuční do května 1947, revizi jsem ponechala pro její případné budoucí rozpracování (a zejména až po dohledání chybějících spisů).

Dále jsem se snažila se zjistit, v jakých oblastech se laický prvek projevoval. Do jaké míry laičtí soudci ovlivňovali konečné rozhodnutí soudu? Byli jimi předsedové senátů

přehlasování a v jaké míře? Byly ve spisech nalezeny případy, v nichž byli obžalovaní zproštěni a to nesprávným užitím § 16 odst. 2 dekretu z 19. června 1945 č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret, který byl později vydán jako zákon č. 22/1946 Sb., dále jen r. z.)?

1. Vývoj laického prvku na našem území v letech 1848–1945

Pojem „laik“ pochází z řečtiny s obecným významem „lid, zástup“. Může zahrnovat velmi různorodé skupiny osob, které se od sebe mohou výrazně lišit, buď mírou právního povědomí, vzděláním či odborností. V podstatě se jedná o neoborníky.² Tyto osoby se podílejí na soudním rozhodování, nejsou zaměstnanci soudu a neklade se na ně požadavek odborného právníckého vzdělání.³

Laikové se neobjevují v našem soudnictví poprvé v roce 1945, tento institut u nás nalézáme již v 19. století. Tehdy byly zakotveny základní záruky demokratického soudnictví, mj. i instituce porotních soudů patentem č. 1151/1848 ř. z., poroty byly zrušeny v období neoabsolutismu a došlo k jejich obnovení v 60. letech 19. století. V období první republiky se opět setkáváme s porotními soudy v důsledku recepce rakouského a uherského práva zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československého (recepční norma). Institut porotních soudů výrazně modifikoval zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utržení a urážek na cti („tisková novela“), vznikly tak kmetské soudy (senáty s laickým prvkem, ale s převahou profesionálních soudců).⁴

Právní úprava prošla změnami v období Protektorátu Čechy a Morava, ovšem po skončení války se Československá republika vrátila k předmnichovskému právu, jež ovšem bylo modifikováno dekrety prezidenta republiky a to zejména dekretem č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, který je pro nás důležitý právě z hlediska kontinuity. Po válce se objevil lidový prvek jak ve velkém retribučním dekretu, tak v dekretu z 19. června 1945 č. 17/1945 Sb., o Národním soudu, ale i v zákoně ze dne 10. prosince 1946 č. 232/1946 Sb., o porotních soudech, který oproti předmnichovskému právu rozšířil a zpřesnil příslušnost porot.

V současné době se lze setkat s názory, že laický prvek výrazně pronikl do našeho soudnictví až po únoru 1948. Paradoxem ovšem je to, že se s jejich využitím počítalo již při přípravě velkého retribučního dekretu za druhé světové války v exilu. Tehdejší ministr spravedlnosti Jaroslav Stránský již 17. září 1943 uvažoval o tom, že se utvoří tříčlenné senáty (jeden soudce – právník a dva soudci z lidu) s odůvodněním, že je „*nutno, aby byla možnost přehlasovat právníka, je to lidová odvěta*“.⁵

Se soudci z lidu se počítalo již od počátku formulování zásad osnovy zákona o potrestání zločinců, zrádců a kolaborantů. Soudci z lidu měli být vybíráni z „*osob, jež prokázaly svou věrnost republice*“.⁶ Přestože původně měli být dva soudci z lidu, později se jejich počet zvýšil na tři. Nakonec se však prosadila varianta pětičlenných senátů, jimž předsedal soudce profesionál. Členy senátu měli být čtyři soudci z lidu, z nichž každý měl zastupovat jinou politickou stranu Národní fronty, a právě oni měli být zastánci tvrdé lidové spravedlnosti.

U Národního soudu, který měl posuzovat morální a politické chování domácích politických vůdců (popř. novinářů), byl laický prvek posílen dokonce o další dva soudce z lidu (celkem tedy šest laiků proti jedinému soudci profesionálovi).

2. Zřízení MLS Mladá Boleslav a první jmenování soudci z lidu

MLS Mladá Boleslav rozhodně nepatřil k prvním MLS, které byly zřízeny.⁷ Vznik MLS byl totiž ovlivněn aktivitou ONV při sestavování příslušných seznamů osob vhodných do funkce profesionálních a laických soudců a veřejných žalobců. Samotný postup při jmenování soudců z lidu upravoval § 22 odst. 2 r.z., dle kterého měla soudce z lidu jmenovat vláda a to ze seznamů pořízených ONV v příslušném kraji.

O existenci MLS Mladá Boleslav můžeme proto hovořit v podstatě až o dva měsíce od účinnosti velkého retribučního dekretu, jelikož se vláda usnesla zřídit MLS v Mladé Boleslavi na své 45. schůzi 10. srpna 1945. Současně též den jmenovala 65 soudců z lidu a osm veřejných žalobců (v čele vedoucí veřejný žalobce JUDr. Jaroslav Cicvárek). Dále prezident republiky jmenoval rozhodnutím z 27. srpna 1945 přednostu nově zřízeného MLS soudního radu JUDr. Eduarda Hubáčka, jeho náměstka JUDr. Jana Kozlanského a šest dalších soudců z povolání.⁸ V několika případech ovšem soudci z lidu nebyli do funkce vůbec povoláváni, protože proti nim bylo zahájeno řízení dle dekretu č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret).⁹

Pro výkon soudce z lidu bylo nutné nejenom samotné jmenování vládou, ale i složení slibu následujícího znění: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu při svém rozhodování řídit se jen zákonem, že budu hlasovat podle svého nejlepšího vědomí a přesvědčení, že zachovám přísnou mlčenlivost o obsahu porady a hlasování soudu,*“¹⁰ a vydání jmenovacího dekretu. Celkem 65 soudců z lidu složilo tento slib 17. září 1945.

Čtyři soudci z lidu měli zastupovat čtyři strany Národní fronty. Na to při sestavování jednotlivých senátů dohlížel předseda senátu. U MLS Mladá Boleslav lze příslušnost k politické straně dohledat pomocí poznámky ve jmenných seznamech soudců z lidu: u každého jména byly červenou tužkou dopsány zkratky jednotlivých politických stran (K – komunistická strana, SD – Čs. strana sociálně demokratická, NS – Čs. strana národně socialistická, L – Čs. strana lidová, BEZ – bez politické příslušnosti). Z těchto seznamů se můžeme dovědět, kolik se zde nacházelo příslušníků jednotlivých politických stran: 27 z komunistické strany, 12 z Čs. strany lidové, 11 z Čs. strany sociálně demokratické, 18 z Čs. strany národně socialistické a 6 bez politické příslušnosti. V seznamech se objevila i zkratka KOR, u které není zřejmé, o jakou politickou stranu se mohlo jednat. Je ovšem možné, že se jednalo o zkratku krajské odborové rady. V seznamech se nacházelo celkem 5 soudců z lidu s poznámkou KOR.¹¹

První rozsudek MLS Mladá Boleslav byl vynesen až 8. října 1945, neboť práce soudu byla odvislá stejně jako u ostatních MLS od aktivity veřejné žaloby. Ovšem i zde byl nedostatek pracovních sil, proto se ke konci účinnosti velkého retribučního dekretu nakuřilo velké množství obžalob. MLS Mladá Boleslav zasedal pravidelně v Mladé Boleslavi, ovšem v některých případech zasedal i v Sokolovně v Železném Brodě, v sále městského domu v Turnově a v dělnickém domě v Nymburce (resp. v budově okresního soudu).¹²

3. Vyšetřovací komise

První vlivy laického prvku na vyšetřování a rozhodování můžeme spatřovat u vyšetřovacích komisí ONV. Právě u těchto komisí se shromažďovaly veškeré podněty k zahájení trestního stíhání. Přednosta MLS v Mladé Boleslavi ovšem vytknul, že tyto komise neměly dostatečné odborné znalosti, zkušenosti a v některých případech vedly v duchu metod německých policejních úřadů jednostranné vyšetřování, vedoucí jen k usvědčování obžalovaných a omezovaly nebo i znemožňovaly obviněným osobám obhajobu. Projevilo se to zejména v hlavních líčeních, ve kterých se obžaloba opírala o doznání, při nichž však obžalovaní namítali, že na nich doznání bylo vynuceno týráním. Jednalo se o případy vyšetřovací komise v Železném Brodě (Ls 40/45 – Salaba, Ls 149/46 – Štekr, Ls 120/46 – Hugo Sochor).¹³

Obžalovaný Jan Salaba si u hlavního líčení stěžoval na velice nešetrné zacházení zmíněné vyšetřovací komise, které připomíná praktiky nechvalně proslulého gestapa: „*Byl jsem také vyslýchán v 11 hodin v noci. Když jsem přišel do místnosti, kde jsem byl vyslýchán, viděl jsem na zemi krev. Při vyšetřování mě fackovali, až mně prorazili bubínek. Předložili mně k podpisu již připravené doznání, a když jsem odmítl podepsati, tloukli mne a nařídili mi 200 dřepů. U 170. dřepu jsem omdlel. Tloukli mne obuškem přes zadnici, záda i hlavu. Kopali mne, tahali za vlasy a i trhali vlasy. Pak mně nasadili na obličej plynovou masku a zase mne mlátili do bezvědomí. (...) Abych nebyl utlučen, podepsal jsem jim, co chtěli, a když mně propouštěli na svobodu, podepsal jsem jim i prohlášení, že se mnou bylo slušně zacházeno.*“¹⁴ Tento případ je o to zajímavější, že po zpětvzetí žaloby veřejným žalobcem dne 7. listopadu 1945 Jan Salaba podal stížnost kvůli nepřiznání nároku na odškodnění za zajišťovací a vyšetřovací vazbu. Ve spisu ovšem není možné dohledat, zda a jakým způsobem tato stížnost byla vyřízena. Nicméně vyšetřovací komise u ONV v Železném Brodě si několikrát v průběhu roku 1946 žádala o jeho spis, aby proti němu mohlo být zahájeno řízení dle malého retribučního dekretu. Ovšem ze spisu není opět jasné, jestli bylo toto řízení zahájeno a jak bylo vyřízeno.

Také svědci byli ovlivňováni při výpovědi, v určitém směru měly být tyto svědecké výpovědi vynucovány a svědky pak při hlavních líčeních odvolávány (Ls 124/46 – Kovář,¹⁵ Ls 40/45 Salaba). V pozdějších dobách za účasti soudních osob se tyto případy již nevyskytovaly.¹⁶

Ovšem objevily se případy jiné, ve kterých se bezpečnostní referent ONV v Mladé Boleslavi pokoušel i později zasahovat ústně i písemně do soudních řízení a to buď ve prospěch obžalovaných, nebo proti nim. Jeho zásahy však zůstaly bezvýsledné. V souhrnu se nespolehalo na protokoly těchto vyšetřovacích komisí, spisy od nich byly předávány v nepořádku, zajišťovací vazba nebyla vedena v přesné evidenci, tudíž i po skončení retribuce se odsouzení domáhali oprav rozsudků započtením zajišťovací vazby, která ve spisech vyznačena nebyla.¹⁷

Na vyšetřovací komise si stěžoval i vedoucí veřejný žalobce a to zejména na jejich činnost po zahájení činnosti MLS: „*Nehleď k tu a tam se vyskytnuvším zjevům stranické, ba třídní zaujatosti a z ní plynoucím naprosto nežádoucím výsledkům, prokazovalo se v šetřeních prováděných vyšetřujícími komisemi opětovně, že nelze naprosto ničím nahradit potřebné odborné právnické znalosti, praxi vyšetřujících soudců, postřeh pro čistotu jak pramenů vyvěrajících podezření, tak úsilí o vyvinění podezřelého, jakož i vypěstova-*

*ny a vžitý smysl pro naprostou objektivitu v posuzování důvodnosti a rozsahu podezření (...) v přemnohých případech se veškerá snaha vyšetřujících komisí odnášela k opatrování důkazů výhradně proti podezřelému a pomíjely soustavně veškeré důkazy k jeho prospěch a to dokonce do té míry, že podezřelému odpíráno, aby mohl uvést i to nejzávažnější, co zamýšlel uvést ke svému ospravedlnění a nabídnout o tom důkazy.*¹⁸ Tato situace ovšem vedla k pochybným výsledkům: veřejný žalobce neznal obhajobu podezřelého a důkazy v jeho prospěch, podal žalobu a teprve po výsledku obžalovaného u soudu bylo důkazní břemeno přesunuto na hlavní líčení a výsledek trestního řízení byl mnohdy negativní. Tato skutečnost byla taky jednou z příčin poměrně značného procenta zprošťujících rozsudků. Celkově na 564 vydaných rozsudků připadalo 197 zprošťujících,¹⁹ ovšem zatím není zpracována statistika, v kolika případech byl využit v těchto případech § 16 odst. 2 r. z., neboť se ve spisech velice často objevuje trest uložený pod přípustnou hranicí pěti let (zatím je zmapováno celkem 156 takových případů)²⁰ a velice zajímavou otázkou by bylo prověření, v kolika případech tento paragraf byl použit oprávněně a obžalovaní jednali „s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu Československé republiky či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu, nebo že se pozdější svou činností zasloužil[i] o osvobození republiky z nepřátelské moci, nebo o nápravu, nebo o zmenšení zla nepřítelům způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval[i].“²¹ Velice běžné bylo ukládání trestu na dobu několika měsíců, v mnoha případech byl vynesen odsuzující rozsudek, ale odsouzený mohl být propuštěn, protože se do doby výkonu trestu započítávala vyšetřovací vazba. Ojedinelý nebyl ani výrok trestu odnětí svobody ve výši 1 měsíce. Celkem je zatím zmapováno 61 případů několikaměsíčních trestů odnětí svobody.²²

Jedním z nich byl i případ Marty Rydvalové (Ls 361/46). Obžalovaná byla odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání jednoho měsíce za spáchané udavačství (bez dalších následků), ovšem kvalifikované ne dle § 11, ale dle § 7 r. z. Odsouzená v podstatě ihned mohla jít na svobodu, neboť se jí do výkonu trestu započítala doba strávená ve vyšetřovací vazbě. V daném případě zcela jistě soudce z lidu ovlivnila i skutečnost, že se odsouzená starala o pět dětí (nejmladší bylo půl roku staré), a nebyly proti ní další důkazy. Soud měl za to, že vinu obžalované dostatečně vystihl trest jednoho měsíce trestu odnětí svobody a považoval tento trest tedy za přiměřený.²³

Dalším problémem byla i neschopnost členů vyšetřovací komise rozpoznat, že obviněný nebyl duševně zdravý nebo že své činy spáchal „*netěše se úplnému duševnímu zdraví*“, popř. nebyl vůbec brán ohled na podezření z duševní nemoci. To vedlo k předčasné potřebě zkoumat duševní stav po podání žaloby a k potřebě upouštět od tohoto návrhu, když ze znaleckého posudku vyšlo najevo, že trestné činy byly spáchány v nepřítomnosti.²⁴

Objevil se velký počet případů, že obvinění se na hlavním líčení hájili, že byli k původnímu doznání donuceni pod nátlakem, někdy prostředky „*vpravdě nevybíranými*“. Zda a do jaké míry byla tato obhajoba obžalovaných pravdivá, se zpravidla nepodařilo veřejným žalobcům zjistit, ovšem v některých případech ze strany členů vyšetřovací komise bylo nevhodné zacházení příznáno (viz Ls 120/46 Hugo Sochor). To ovšem postavilo počínání vyšetřovací komise do příznivého světla.²⁵

Značné zlepšení nastalo vlivem účinků malého retribučního dekretu, výnosu ministerstva vnitra z 24. ledna 1946 č. 1620-23/1-46-118-Vb/3 a hlavně vlivem příslušných opatření ministerstva spravedlnosti, jimiž bylo umožněno zahajovat přípravná řízení (vyšetřování a vyhledávání) soudy, podle jejichž výsledku pak byly podávány obžaloby (jednalo se

o vrácené spisy s vyjádřením dle § 109²⁶ zákona č. 119/1873 ř. z. (dále jen trestní řád) nebo podle § 90²⁷ trestního řádu; ale i tam byly leckdy patrné nedostatky v počátcích šetření prováděného vyšetřovací komisemi.²⁸

4. Soudci z lidu a jejich vliv na rozhodování

Zkušenosti se soudci z lidu byly převážně příznivé. Rozhodovali s náležitou objektivností, pouze výjimečně na počátku činnosti MLS bylo u nich patrné ovlivnění veřejným míněním a zaujatost proti obžalovaným. Ovšem jelikož byli mnozí z nich za okupace perzekvováni, znali poměry a metody vyšetřovacích německých policejních úřadů, a právě proto byli ustanoveni k provádění odplaty za nacistické zločiny. Ovšem je otázkou, zda ustanovení těchto osob bylo správné již vzhledem k ustanovení § 67 trestního řádu, jelikož dle tohoto ustanovení soudce neměl tuto funkci vykonávat, pokud mu bylo „*trestným skutkem ublíženo*“, popř. byl manželem osoby, proti níž byl spáchán trestný čin. Přesto v mnohých případech právě tyto osoby, které byly odsouzeny za okupace k trestu odnětí svobody a které si prožily přísnost dlouhotrvajícího trestu, pečlivě vnímaly a zkoumaly vinu obžalovaných, aby nedošlo k nesprávnému rozhodnutí a aby trest odpovídal spáchanému skutku.²⁹

Hlasování v senátu bylo upraveno § 23 r. z. Nejprve měli v senátu hlasovat soudci z lidu (starší před mladšími), poté předseda. Zda ovšem toto ustanovení bylo v praxi dodržováno, nelze z valné většiny poradních protokolů vyčíst. Stejně tak není jasné, jestli předseda před hlasováním neovlivňoval úsudky soudců z lidu a pokud ano, pak jakým způsobem. Dá se předpokládat, že u jednotlivých případů předseda na počátku shrnul celý skutek, vysvětlil laikům subsumování tohoto skutku pod zákonné ustanovení a vyložil případné nejasnosti. Jestli ovšem poté vyjádřil svůj vlastní názor na obžalovaného, nelze ze spisů vyčíst.

Obecně při posuzování viny a vyměřování trestu odnětí svobody způsoboval problémy právě velký retribuční dekret jako takový. Příliš vysoké trestní sazby a vedle toho již zmíněné problematické ustanovení § 16 odst. 2 r. z. zakazující snížení trestu pod dolní hranici, resp. jeho záměnu, působily nepříznivě na rovnoměrné posuzování viny. Zpočátku byly ukládány tresty bez použití § 16 odst. 2 r. z. v zákonné výměře, tedy tresty velmi přísné, jejichž důsledky dopadaly na celou rodinu odsouzených. „*Tato krutost byla někdy v nepoměru ke spáchanému činu*,“ podotkl přednosta MLS Mladá Boleslav. Později ovšem poklesla přísnost v posuzování viny, docházelo jak k nesprávnému posuzování viny, tak i k nesprávným zprošťujícím rozsudkům. Soudci z lidu pocíťovali nepoměr mezi spáchaným skutkem a hrozícím trestem (obhájci často i úmyslně neprokazovali okolnosti pro § 16 odst. 2 r. z.) a raději obžalovaného osvobodili, než by vynesli příliš přísný rozsudek.³⁰

Tudíž v praxi při rozhodování mohly nastat tři možné situace (pomineme ideální variantu, ve které se předseda a soudci z lidu shodli na odsouzení obžalovaného bez užití § 16 odst. 2 r. z.). V první se všichni soudci (včetně předsedy) usnesli jednomyslně na snížení trestu pod dolní hranici sazby, popř. zproštění dle § 16 odst. 2 r. z., zde nedocházelo k rozporu (tento případ byl v praxi nejobvyklejší). Patřil by sem i případ Rudolfa Nekováře (Ls 11/47), obžalovaného z udavačství dle § 11 r. z. Všichni soudci hlasovali ve výroku o vině jednohlasně, u výroku o trestu všichni soudci z lidu hlasovali pro zproštění, předseda hlasoval pro jeden rok, proto soud nakonec upustil o potrestání. V odůvodnění ovšem toto rozhodnutí velice obratně obhájeno: poškozenému nevznikla žádná škoda a odsouze-

ný byl považován za velmi dobrého Čecha, proto se jednalo o případ zvláštního zřetele hodný a mohlo být využito § 16 odst. 2 r. z.³¹

Ve druhém případě všichni shodně hlasovali pro vinu, ale předseda byl proti své vůli přehlasován zbývajícími členy senátu k mírnějšímu trestu. Zde se v podstatě předseda nepotýkal s žádnými problémy při vytváření odůvodnění rozsudku. U této varianty se ovšem objevil exces a to u jednoho z posledních rozsudků (Ls 157/47 Martin Neubecker). Tento obžalovaný byl rozsudkem 3. května 1947 odsouzen k trestu smrti. Z poradního protokolu vyplývá, že předseda a jeden soudce z lidu hlasoval pro použití § 16 odst. 2 r. z. a uložení doživotního trestu, oba byli ovšem přehlasováni zbylými soudci z lidu. Po vynešení rozsudku obhájce odsouzeného podal žádost, aby jeho klientovi byla udělena milost prezidenta republiky a aby tato žádost byla soudem doporučena k příznivému vyřízení. Senát se opět odebral k poradě a většinou hlasů se usnesl pro doporučení žádosti o milost. Pro hlasovali i soudci z lidu, kteří předtím hlasovali pro trest smrti. Později se senát znovu usnesl odložit výkon trestu smrti až do konečného rozhodnutí o udělení milosti a odůvodnil toto rozhodnutí důležitým veřejným zájmem ve smyslu § 31 odst. 2 r. z. Tento případ vyvolává otázku, zda by laici, osoby bez odborného vzdělání, měli vůbec rozhodovat o osudu ostatních občanů vzhledem k nestálosti názorů a absenci uvědomění si odpovědnosti vyplývající z jejich funkce. Konkrétně v tomto případě doslova rozhodovali mezi životem a smrtí odsouzeného. V souvislosti s tímto případem a další rozhodovací činností by se tedy jevilo vhodné upravit ustanovení § 29 odst. 3 r. z., aby soud mohl uložit trest doživotního žaláře místo trestu smrti v případě, že se výrok o vině opíral pouze o tři hlasy a soud by byl toho názoru, že by trest smrti byl nepřiměřeně přísný, protože nebylo v dekretu uvedeno, jak mělo být postupováno, jestliže tři členové senátu trvají na výkonu trestu smrti.³²

Třetí varianta nastávala v případě, pokud předseda senátu hlasoval pro vinu a ostatní pro nevinu (popř. se mohlo jednat o opačnou situaci). Zatímco si soudci z lidu svoji povinnost odhlasováním splnili, přehlasovaný soudce se dostával do nemilé situace a doslova musel „vykouzlit“ důvody pro rozhodnutí přísedících, které ovšem bylo proti jeho přesvědčení a obvykle i proti stavu spisu. Poslední varianta se nevyskytovala pouze u MLS Mladá Boleslav, zmínil ji v závěrečné zprávě i přednosta MLS Brno.³³ Tento způsob rozhodování byl nejzajímavější a ze stovek případů se podařilo zmapovat zatím jen hrstku případů, která by mohla k tomuto jevu poskytnout obšírnější informace.

V jednom případě předseda odůvodnil zproštění obžalovaného Ls 167/46 Jana Prinze, jelikož se nepodařilo prokázat zlý úmysl (předseda tímto odkázal na fundamentální ustanovení § 1 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, dále jen trestní zákoník). Sporným bodem byla účast obžalovaného v organizaci SA.³⁴ Ačkoliv předseda a jeden soudce z lidu hlasovali pro vinu, jelikož byl odsouzený členem SA a naplnil skutkovou podstatu dle § 2 r. z., v tomto bodě oba byli přehlasováni zbylými třemi soudci z lidu. Předsedovi tedy nezbývalo nic jiného, než naformulovat odůvodnění rozsudku tak, aby korespondovalo s rozhodnutím senátu a s obsahem spisu a tedy, že se nepodařilo prokázat zlý úmysl, který by „*směřoval k přivodění zla*“.³⁵

Další případ přehlasování předsedy lze nalézt u spisu Ls 190/46 František Piskáček. Všichni soudci z lidu hlasovali pro odsouzení obžalovaného dle § 6 odst. 1 r. z., že tedy jako člen tzv. Werkschutzu společnosti ASAP v Mladé Boleslavi v letech 1944–1945 české dělníky této společnosti pokutoval, šikanoval a bil, ovšem předseda hlasoval pro zproštění, neboť vina u tohoto zločinu nebyla prokázána a zjištěné okolnosti ještě nezakládaly skut-

kovou podstatu uvedeného zločinu. V daném případě byl obžalovaný odsouzen víceméně za pokutování zaměstnanců společnosti ASAP při porušování pracovní kázně (pozdní příchody do práce, spaní během pracovní doby) a dle výpovědi svědků i za rány pěstí do obličeje.³⁶

Jiný případ přehlasovaného soudce můžeme najít ve spisu Ls 202/46 Karel Kopečný. Předseda hlasoval pro zproštění obžalovaného z § 11 r. z., ovšem ostatní soudci z lidu ho přehlasovali a odsoudili K. Kopečného k deseti letům těžkého žaláře v podstatě jen na základě výpovědi svědka Velingera, kterého údajně K. Kopečný udal. Velinger byl na to 12. prosince 1940 zatčen gestapem a poslán do vězení. Soudce toto rozhodnutí odůvodnil slovy, že tomuto svědkovi soud uvěřil i z toho důvodu, že „*jeho hodnověrnost nebyla ničím otřesena, naopak během řízení se ukázala špatná povaha obžalovaného*“.³⁷

V jiném procesu předseda došel k názoru, že Leo Müller byl vinen a obohatil se dle § 10 r. z., jelikož přijal do správy a později vlastnil zemědělskou usedlost M. Gernerové, ale neplatil ani pachtovné, ani hypotekární anuity. Tímto se měl dopustit škody 100 000 K. Předseda rozsudek odůvodnil tak, že se obhajobu obžalovaného nepodařilo vyvrátit, jelikož obžalovaný tvrdil, že čistý výnos z této usedlosti odevzdával osídlovací společnosti.³⁸ Soudce tehdy v podstatě využil pro svou argumentaci právní zásadu *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného).

Josef Löbl byl 22. října 1946 zproštěn ze všech bodů obžaloby, předseda senátu ovšem hlasoval pro vinu v případě zločinu proti státu dle § 2 r. z. pro členství v organizaci SS. Z hlavního líčení vyplynulo, že obžalovaný prokazatelně byl členem této organizace, povinně nosil jejich uniformu od roku 1944 jednou týdně a účastnil se cvičení ve zbraní. Dokonce i v kartotékovém listu byl veden jako příslušník SS. Z odůvodnění se ale následně dozvídáme, že se nepodařilo prokázat, že obžalovaný se stal dobrovolně členem této zločinecké organizace a že jako Němec, jemuž bylo přiděleno hospodářství v Bezně, byl nucen nosit jejich uniformu a účastnit se cvičení v letech, kdy byla válečná situace Němců už nepříznivá. Z odůvodnění v podstatě vyplývá stanovisko předsedy, že s uvedeným názorem nesouhlasil: „*Po názoru soudu (přisedících), obžalovaný octnul se ve stavu nouze vylučující trestnost § 2 r. z.*“³⁹ Jedná se zatím o první případ otevřeného nesouhlasu předsedy, který se objevuje v odůvodnění rozsudku a tímto byl fakticky zveřejněn obsah zapečetěného poradního protokolu.

Obžalovaná Terezie Ulmanová byla 4. listopadu 1946 odsouzena k trestu odnětí svobody ve výši pěti let za činnost v organizaci Nationalsozialistische Frauenschaft (zkráceně NS-Frauenschaft), tedy organizace podobné povahy dle § 3 odst. 2 r. z., a za propagování a podporování nacistického hnutí dle § 3 odst. 1 r. z. Sporným bodem se stalo právě propagování a podporování nacistického hnutí, jelikož zeť obžalované prohlásil, že jeho tchýně žádnou politiku nevykonávala. Lhal tento svědek, aby své tchýni neškodil? Bez pročetí dalších důkazů bychom mohli shrnout, že ano. Na druhou stranu on i dcera obžalované potvrdili před soudem, že obžalovaná byla členkou NS-Frauenschaft a v podstatě i jejich svědectvím byla obžalovaná uznána vinou v prvním bodě obžaloby. Tudíž lze předpokládat, že v druhém bodě vypovídal pravdu. Proti jeho svědectví ovšem vypovídala zpráva Místního národního výboru (MNV) v Hlínovišti a další dva svědci. Obžalovaná měla být hlavní vedoucí německví v obci Hlínovišti, projevovala radost nad odtržením Hlínoviště od Čech v roce 1938 a byla vůbec nejhorší osobou v Hlínovišti. Její zeť nebyl schopen u soudu vysvětlit, proč tento MNV takovým způsobem obžalova-

nou popsal. Přesto výše uvedené důkazy evidentně donutily předsedu pochybovat o tom, zda obžalovaná skutečně byla vinna v uvedeném bodě obžaloby a raději hlasoval pro nevinu.⁴⁰

V jiném případě byl Petr Kalb 30. listopadu 1946 odsouzen k dvanácti letům trestu odnětí svobody. Předseda s jedním soudcem z lidu hlasoval pro odsouzení i pro trestný čin dle § 2 r. z. pro členství v organizaci SA (obdobné povahy). Soudu se podařilo zjistit, že byl členem této organizace v letech 1933-1936, na toto období se ovšem § 2 r. z. nevztahoval. Předseda následně odůvodnil rozhodnutí senátu, že se nepodařilo prokázat, že by byl obžalovaný Obertruppenführerem organizace SA v době zvýšeného ohrožení republiky.⁴¹

Prísnost sazeb vyvolala nesprávné používání ustanovení § 16 odst. 2 r. z. i kvůli poslední větě tohoto odstavce, tedy zda škoda pachatele zaviněná nepřevyšovala neúměrně obecný prospěch jím sledovaný. Později ovšem (ke konci retribučního soudnictví) bylo toto ustanovení nadužíváno pravidelně i na základě okolností pochybných a bezvýznamných (účast v revoluci, poslech zahraničního rozhlasu apod.).⁴² Příkladem by mohlo být i nesprávného užití i následující případ. Kdyby bylo na předsedovi a jednom soudci z lidu, Antonín Antropius (Ls 329/46) by byl 31. března 1947 odsouzen k trestu smrti a popraven. Ovšem i v tomto případě byli oba přehlasováni v souladu s § 29 odst. 2 r. z. a obžalovaný byl odsouzen k doživotí dle § 1 r. z., přestože „obžalovaný prozradil skutečnosti obzvláštní důležitosti, čímž byla čs. branné moci způsobena neobyčejná škoda, a že tedy spáchal zločin vojenské zrady za okolností zvláště přitěžujících“.⁴³ Ze spisu ovšem nebylo možné vypozorovat přesný důvod, proč laici nehlasovali pro trest smrti. Je možné, že laici došli k názoru, že škoda byla spáchána již jinou osobou, tudíž sdělené informace gestapu byly v podstatě nadbytečné a postačilo uložit doživotní trest – tímto ostatně i předseda v odůvodnění argumentoval.

Vedoucí veřejný žalobce MLS Mladá Boleslav v závěrečné zprávě v květnu 1947 zkušenost s laiky shrnul: „Bylo jistě nepopíratelným kladem, jež nutno zvláště vyzvednouti, že v demokratickém státě lid sám byl pověřen úkolem zúčtovat i nacistickými zločinci, zrádci a jejich pomahači a že tento úkol ochotně a nesmlouvavě na sebe vzal a jemu též dostál. Stalo se tak i se značnou dávkou obětavosti, uvážíme-li se, kolik času a po jak dlouhou dobu byli přisedlíci lidového soudu vázáni jako takoví svojí přítomností na hlavních přelíčcích a kolik času byli tedy vzdáleni svých povolání a svých rodin. Převážně byla pozorována též, zejména v prvních dobách, jejich opravdová snaha po řádném výkonu spravedlnosti a úsilí očistiti národ od okupantského a zrádcovského živlu a výsledky retribučního soudnictví potvrzují, že toto úsilí bylo úspěšné.“⁴⁴

Nicméně vedoucí veřejný žalobce dodal, že retribuční soudnictví splnilo svoje úkoly ale jako soudnictví revoluční, které postihlo osoby vinné za okupace. Závěrem dodal, že „pro příští řádný a pravidelný vývoj československého soudnictví se však nějaké jeho obdoby rozhodně nehodí a tudíž se nedoporučují“.⁴⁵ Daná doporučení tohoto vedoucího veřejného žalobce ovšem nenašla uplatnění, jelikož je známo, že o dva roky později nabyl účinnosti zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví a profesionální soudci se museli vypořádat se všemi negativními stránkami lidového prvku v soudnictví.

Statisticky vzato bylo z celkového počtu 564 vydaných rozsudků 197 zprošťujících. K trestu smrti odsouzeno 21 osob (jeden nebyl k datu zprávy vykonán), k doživotí 13 osob, 4 odsouzení k trestu odnětí svobody v trvání 25 let, 20 osob na dvacet let, 20 osob na 10–20 let, 57 osob na 5–10 let, do pěti let 222 osob. Trest neuložen u 12 odsouzených.

Vedle toho bylo 45 případů zastaveno, vzato zpět, přerušeno dle § 412 TR, zrušeno dle § 224 TZ, neprojednáno 10.⁴⁶

Závěrem

Laický prvek v soudnictví je velice zajímavým a aktuálním tématem, neboť diskuze o jeho zachování se vedou i v dnešní době. Výzkum tohoto institutu lze považovat za zásadní z hlediska jeho současného nazírání i z hlediska možné budoucí právní úpravy. Při jejím zpracování ovšem vyplynuly další zajímavé otázky k budoucímu rozpracování.

Retribuce se v prvních měsících těšila velkého zájmu soudců z lidu, ale jak vedoucí veřejný žalobce též podotkl, počáteční zájem na podřízení se při rozhodování o vině a trestu v průběhu retribuice poklesal, což se v posledních měsících projevilo četnou absencí některých přísedících. Tudíž byly senáty obtížně sestavovány a to vedlo k průtahům a zpožděním v zahajování jednotlivých případů.⁴⁷ Jejich absence ovšem jen potvrzovala všeobecný nedostatek sil a značnou délku trvání retribučního soudnictví, které vyžadovalo stále více času.

Přísnost při rozhodování se v průběhu retribuice mírnila. Při rozhodování se projevila i slabost laického prvku: soudci z lidu měli problém porozumět některým složitým skutkovým podstatám (jednalo se kupř. o zločin dle § 6 zák. č. 50/1923 Sb. ve znění § 1 r. z.), ovšem vedoucí veřejný žalobce neměl zprávy o tom, do jaké míry se podařilo předsedům senátů vysvětlit skutkové podstaty. Pokud šlo o rozhodování, otázka viny nebyla posuzována negativně, jako byl spíše posuzován malý smysl pro odstupňovatelnost trestů.⁴⁸

Na základě analýzy poradních protokolů se mi podařilo zjistit způsoby rozhodování u MLS Mladá Boleslav. V prvním případě všichni členové senátu hlasovali jednomyslně jak v otázce viny, tak otázky v trestu bez užití § 16 odst. 2 r. z. Jednalo se o nejjednodušší případ z hlediska vytváření odůvodnění rozsudku, rozhodnutí bylo v souladu s obsahem spisu. Obdobně tomu bylo při užití tohoto ustanovení, jen součástí odůvodnění muselo obsahovat důvody pro zmírnění trestu, popř. zproštění obžaloby. V dalším případě se senát mohl shodnout na výroku, ale v otázce trestu laici přehlasovali soudce z povolání k nižšímu trestu. Ani zde opět jako v prvním případě nedocházelo k významnějším nesnázím. Poslední varianta byla ovšem nejproblematičtější: soudci z lidu přehlasovali předsedu v otázce viny a předseda pak musel hledat cestu, jak odůvodnit toto rozhodnutí, jež bylo proti jeho přesvědčení a obyčejně i proti obsahu spisu. Po dohledání zbývajících spisů bude možné vytvořit přesnou statistiku, v kolika případech bylo takto nesprávně rozhodnuto, současná čísla jsou jen orientační.

Některé konkrétní případy přinesly i další otázky a možné hypotézy. Případ Jana Salaby je velice zajímavý, jelikož jako jeden z mála dokazuje exces při vyšetřování vyšetřovacími komisemi. Byl Salaba odsouzen podle malého retribučního dekretu? Z rozsudku je možné vyčíst, že veřejný žalobce postoupil případ k řízení podle malého retribučního dekretu, ale komise ONV v průběhu roku 1946 neúnavně a opakovaně apelovala na zaslání spisu zproštěného. Je možné, že v důsledku zjištěných informací z hlavního líčení byl spis úmyslně zadržován, aby nemohl být jmenovaný znovu vyšetřován a popřípadě potrestán? Tuto hypotézu podporuje i samotné uložení spisu, jelikož se stále nachází v MLS Mladá Boleslav a nikoliv v okresních archivech. Komise ONV často spisy po provedeném řízení dle malého retribučního dekretu nevracely, je velice pravděpodobné, že právě proto tyto spisy ve fondu MLS Mladá Boleslav chybí.

Další zajímavé otázky týkající se laického prvku se ve spisu nacházejí ve vztahu k dalšímu osudu odsouzených. Kolik z nich bylo zproštěno u MLS Mladá Boleslav a následně odsouzeno dle malého retribučního dekretu, popř. v revizi retribuční? Změnilo se nějakým způsobem hlasování o těchto případech? Řízení podle velkého retribučního dekretu možná skončilo v roce 1948, ale odsouzení si vykonávali svůj trest ve věznicích, popř. táborech nucené práce. Laický prvek se znovu objevoval v řízeních o žádostech o milost, ve kterých znovu rozhodovaly senáty složené z předsedy a soudců z lidu,⁴⁹ v řízeních o nařízení obnovy, o milost, popř. o podmíněném propuštění.

Ve své době pozoruhodně působí konstatování některých soudců profesionálů z května 1947, podle něhož se soudci z lidu osvědčili spíše jako instituce mimořádné. Po zkušenostech z prvního retribučního období tito soudci nepovažovali užití laiků v trestním soudnictví za vhodnou alternativu. Tyto informace je třeba zhodnotit i v kontextu toho, že byl u nás lidový prvek výrazně posílen již o dva roky později. V období po roce 1949 ze strany profesionálních soudců výraznější kritiku nelze dohledat, zde se dá ovšem předpokládat, že profesionální soudci raději zdůrazňovali kladné stránky a úmyslně zamlčovali negativní. Z archivních dokumentů navíc vyplývá, že někteří profesionální soudci zřejmě nebyli spokojeni s jeho zaváděním do soudnictví, jak naznačují některé stížnosti soudců z lidu na pracovních poradách na ministerstvu spravedlnosti.⁵⁰

Společným rysem soudců z lidu v poválečném a poúnorovém období byl nedostatek právního vědomí či schopnosti pochopit formálně právní postupy. V mimořádném lidovém soudnictví soudci z lidu mnohdy nesprávně přehlasovali předsedu senátu a stejně jako po zlidovění soudnictví nebyli schopni pochopit některé složitější skutkové podstaty. Jednání v senátech trvala déle (zejména kvůli prodloužení porady před vynesením rozsudku). Laikům bylo nutné vysvětlit případ polopaticky jak po stránce skutkové, tak i právní. Proto po shrnutí veškerých nedostatků téměř šokují slova náměstka ministra spravedlnosti Karla Klose vyjádřené na celostátní konferenci předsedů krajských soudů a krajských prokuratur 13. března 1950 v Jevanech. Navrhoval, aby u všech soudů bylo dosaženo poměrného zastoupení soudců z lidu jako u Státního soudu, u něhož tři čtvrtiny soudců byly z řad dělníků: „*Musíme toho dosáhnout proto, že dělnická třída je nejpokrokovější a má nejlepší poměr k tomuto výkonu spravedlnosti.*“⁵¹

Vedle toho byli laici snadno ovlivnitelní veřejným míněním, což bylo považováno za nežádoucí stav a je naopak zdůrazňována nezávislost všech soudců (a tedy i laiků). Z porad konaných na ministerstvu spravedlnosti v letech 1949–1950 je ovšem patrné, že po únoru 1948 byly tendence spíše opačné. Zejména sami soudci z lidu na poradách proklamovali nutnost přenášet do rozhodování mínění z mas a předávat je soudcům z povolání a tím oprostít „nevyspělé“ soudce od formalismu.

Snad jen pro doplnění je nutno dodat, že zákonem o zlidovění soudnictví reorganizace soudnictví neskončila. V padesátých letech došlo k reorganizaci justice právními předpisy z roku 1952,⁵² lidový prvek zachovala i nová Ústava Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb. a na ni navazující zákon č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů. Ústava z roku 1960 a zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, ovšem uzákonily i nový typ soudní instituce – místní lidové soudy, od nichž se očekávalo účinnější výchovné působení na pachatele. Tyto místní lidové soudy rozhodovaly ve tříčlenných senátech, v nichž převažovali občané dělnických profesí, a v souladu se zásadou bezformálnosti. Jejich rozhodnutí následně přezkoumávaly okresní soudy.⁵³

V průběhu let došlo k omezování vlivu laiků, do československého právního řádu byl zaveden institut samosoudce, a to zákonem č. 36/1964 Sb., o organizaci soudců a o volbách soudců, ve znění novely č. 156/1969 Sb. Po listopadových událostech roku 1989 byl zakotven institut přísedících zákonem č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, který zůstal v českém právním řádu dodnes.

Poznámky

- ¹ Tento fond v současné době má 99 kartonů, zahrnuje okolo 600 spisů a nemá žádný inventář.
- ² Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 1. vyd. Praha: Academia, 1978, s. 197.
- ³ BOHÁČEK, Milan: Laický prvek v soudnictví: komparativní analýza českého a anglosaského modelu. Brno, 2014, 91 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. David Kosař, Ph.D., LL.M., J. S. D., s. 7.
- ⁴ MALÝ, Karel: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 375.
- ⁵ NĚMEČEK, Jan et al.: Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2013, s. 199.
- ⁶ Tamtéž, s. 389.
- ⁷ Jako první byl zřízen MLS Brno.
- ⁸ Státní oblastní archiv (SOA), Praha, f. MLS Mladá Boleslav, pres. 5/45.
- ⁹ Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. Národní archiv (NA), Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti (MS), kart. 1942, pres 13–7/47.
- ¹⁰ SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav, pres. 1–18/45.
- ¹¹ Tamtéž, pres. Pomůcky.
- ¹² NA, Praha, f. MS, k. 1942. Pres 13–7/47.
- ¹³ Slova přednosty lze zatím jen potvrdit ze spisu Ls 40/45 Jan Salaba, ostatní spisy se zatím nepodařilo dohledat.
- ¹⁴ SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav, k. 4, Ls 40/45 Jan Salaba.
- ¹⁵ V tomto případě měl být údajně kladen při výslechu nátlak na svědkyni Poldovou.
- ¹⁶ NA, Praha, f. MS, kart. 1942. Pres 13–7/47.
- ¹⁷ Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. Tamtéž, pres 13–7/47.
- ¹⁸ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. Tamtéž, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ¹⁹ Tamtéž, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ²⁰ Údaje pocházejí z vlastního výzkumu zatím zpracovaných 83 kartonů v SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav.
- ²¹ Viz příslušný § 16 odst. 2 r. z.
- ²² Údaje pocházejí z vlastního výzkumu zatím zpracovaných 83 kartonů v SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav.
- ²³ Tamtéž, kart. 57, Ls 261/46 Marta Rydvalová.
- ²⁴ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. NA, Praha, f. MS, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ²⁵ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. Tamtéž, pres 21-res/47.
- ²⁶ Příslušné znění tohoto paragrafu bylo: „Vyšetřování přípravné budiž opatřením soudce vyšetřujícího zastaveno, když žalobník žádost za stíhání trestní nazpět vezme nebo navrhně, aby přípravné vyšetřování bylo zastaveno, aneb když se prohlásí, že neshledává příčiny k dalšímu soudnímu stíhání.“
- ²⁷ Tento paragraf zněl „Shledá-li státní zástupce, prozkoumaj oznámení nebo spisy přípravného vyhledávání, kteréž se má dle potřeby přičiněním jeho doplniti, že tu jsou dostatečné příčiny, aby zavedl řízení trestní proti určité osobě, nechť podá buď návrh, by se zavedlo přípravné vyšetřování (§ 91.), aneb obžalobu. Není-li tu takových příčin, má oznámení jemu učiněné odložit, poznamenav krátce, co ho k tomu pohnulo, a má spisy přípravného vyhledávání poslati soudci vyšetřujícímu, připomena, že není příčiny k dalšímu stíhání. Soudce vyšetřující má v takovém případě vyhledávání přípravné zastaviti, a obviněného, jestli uvězněného, ihned propustiti.“
- ²⁸ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. NA, Praha, f. MS, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ²⁹ Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. Tamtéž, pres 13–7/47.
- ³⁰ Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. NA, Praha, f. MS, k. 1942, pres 13–7/47.
- ³¹ Tamtéž, kart. 63, Ls 11/47 Rudolf Nekovář.
- ³² Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. NA, Praha, f. MS, k. 1942, pres 13–7/47.
- ³³ Závěrečná zpráva přednosty MLS Brno z 8. srpna 1947. Tamtéž, pres. 318/26/47.

- ³⁴ Problematiku organizace Sturmabteilung (SA) ve vztahu k § 2 a 3 odst. 2 r. z. podrobněji rozebírám ve své diplomové práci: NĚMEČKOVÁ, Daniela: Mimořádný lidový soud v Praze. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, vedoucí práce prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc, s. 76–81.
- ³⁵ SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav, kart. 32, Ls 167/46 Jan Prinz.
- ³⁶ Tamtéž, kart. 36, Ls 190/46 František Piskáček.
- ³⁷ Vedle tohoto svědka se v procesu objevili i další, kteří měli právě dosvědčit „nepoctivý“ charakter obžalovaného. Tamtéž, kart. 37, Ls 188/46 Karel Kopečný.
- ³⁸ Tamtéž, kart. 47, Ls 252/46 Leo Müller.
- ³⁹ Tamtéž, kart. 49, Ls 266/46 Josef Löbl.
- ⁴⁰ Tamtéž, kart. 49, Ls 268/46 Terezie Ulmanová.
- ⁴¹ Tamtéž, kart. 56, Ls 321/46 Petr Kalb.
- ⁴² Zpráva přednosty MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. NA, Praha, f. MS, kart. 1942, pres 13–7/47.
- ⁴³ SOA, Praha, f. MLS Mladá Boleslav, kart. 55, Ls 329/46 Antonín Antropius.
- ⁴⁴ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. NA, Praha, f. MS, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ⁴⁵ Tamtéž, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ⁴⁶ Tamtéž, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ⁴⁷ Zpráva vedoucího veřejného žalobce MLS Mladá Boleslav z 12. května 1947. NA, Praha, f. MS, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ⁴⁸ Tamtéž, kart. 1942, pres 21-res/47.
- ⁴⁹ Takovým případem byl i Ls 321/46 Petr Kalb. Jeho žádost o milost byla 24. května 1955 jednomyslně zamítnuta tříčlenným senátem složeného z předsedy a dvou soudců z lidu.
- ⁵⁰ NA, Praha, fond 100/52 (Alexej Čepička), kart. 20, arch. j. 134–137.
- ⁵¹ Tamtéž, arch. j. 134–137.
- ⁵² Zejména ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, a zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů.
- ⁵³ KUKLÍK, Jan a kol.: Dějiny československého práva 1945–1989. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011, s. 281.

Výzkum byl podpořen Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v Praze (projekt č. 341515).